

Маркетингово проучване и пазар на нетрадиционни и слабо разпространени зеленчукови култури в България

Петър Казаков*, Цветанка Динчева**, Хриска Ботева**

*Център по растителна системна биология и биотехнология – Пловдив

**Институт по зеленчукови култури „Марица” – Пловдив, Селскостопанска академия – София

E-mail: *kazakov@cpsbb.eu; **tdintcheva@gmail.com; **hriska_mb@abv.bg

Резюме

Пазарът на нетрадиционните култури в България е слабо развит, което наложи маркетингово проучване в две насоки: има ли производство на тези култури и разпространението им в търговската мрежа. Проучването е извършено в периода 2018–2021 година сред 50 фермери от статистическите райони в страната. В търговската мрежа е извършено наблюдение в пет основни търговски вериги.

Установи се, че нетрадиционните и слабо разпространени култури (манголд, девисил, цикория, рукола, кейл, фенел, кориандър, лобода) се отглеждат на малки площи, предимно като смесени култури от 0,400 дка до 1 дка, с изключение на аспержи, салатно цвекло и земна ябълка (12–10 дка). Тези продукти се търсят от ограничена група хора, които са пребивавали в чужбина и ги познават от чуждестранната местна кухня. Във веригите от магазини, където е извършено проучването, нетрадиционните култури (пак чой, артишок, аспержи, рукола) са внос, предимно от други европейски страни. Малка част от тях са от български производители (пащърнак, девисил, аспержи, рукола).

Ключови думи: нетрадиционни зеленчукови култури; производство; пазар

Marketing research and market of non-traditional and poorly distributed vegetable crops in Bulgaria

Petar Kazakov*, Tsvetanka Dintcheva**, Hriska Boteva**

*Center of Plant Systems Biology and Biotechnology – Plovdiv

**Maritsa vegetable crops research institute – Plovdiv, Agricultural Academy – Sofia

E-mail: *kazakov@cpsbb.eu; **tdintcheva@gmail.com; **hriska_mb@abv.bg

Citation: Kazakov, P., Dintcheva, Tsv., Boteva, Hr. (2022). Marketing research and market of non-traditional and poorly distributed vegetable crops in Bulgaria. *Ikonomika i upravlenie na selskoto stopanstvo*, 67(1), 31-42 (Bg).

Abstract

The market of non-traditional crops in Bulgaria is underdeveloped, which necessitated marketing research in two directions: whether there is production of these crops and their distribution in the trade network. The survey was conducted in the period 2018–2021 among 50 farmers from the statistical regions in the country. In the trade network, monitoring was performed in five main retail chains.

It was found that non-traditional and uncommon crops (swiss chard, lovage, chicory, arugula, kale, fennel, coriander, quinoa) are grown in small areas, mainly as mixed crops from 0,040 ha to 0,100 ha, except for asparagus, lettuce and ground apple (1,2–1,0 ha). The demand for these products is from a limited group of people who have spent a time in abroad and know them from foreign local kitchen. In the chains of stores where

the study was conducted, non-traditional crops (pak choi, artichokes, asparagus, arugula) are mostly from other countries. A small part of them are from Bulgarian producers (parsnips, lovage, asparagus, arugula).

Key words: non-traditional vegetable crops; production; market

Въведение

Всяка страна се характеризира с традиционно отглеждани зеленчукови култури, адаптирани към специфичните климатико-географски особености на района. Често обаче се интродуцират видове, които успешно се адаптират и реализират добра продуктивност в новите условия. Те от своя страна обогатяват асортимента за местното потребление и разнообразие в храната на населението. Тяхното утвърждаване на пазара може да отнеме доста дълъг период преди да бъдат възприети като пълноценна и здравословна храна, допълваща традиционната. България не е изключение от това направление. В по-стари литературни източници има технологични насоки за отглеждане на култури, различни от традиционните, но те не са се наложили на пазара, имат ограничено производство и търсене (Daskalov et al., 1965).

През последните десет години по агростатистически данни за зеленчукопроизводството на МЗГХ за първи път се споменава за артишок и аспержи в групата „Други листо-стъблени зеленчуци”, в бюлетин № 288 от 2014 г., но няма ясна информация за площите на отглеждане и добиви. През 2015 г. има данни за артишок, че се е отглеждал на открити площи 442 ha, със среден добив 1511 kg/ha и производство 668 t. През 2016 г. площите са 585 ha, със среден добив 1494 kg/ha и производство 874 t. Не са регистрирани площи с артишок за 2017 г., но през 2018 г. са били отчетени площи от 168 ha, със среден добив 1750 kg/ha и производство от 294 t. През 2019 г. площите от тази култура нарастват на 276 ha, но с доста по-нисък среден добив от предходната година – 625 kg/ha, и производство 180 t. За 2020 г. се запазва почти същата производствена площ – 275 ha, но със значително по-висок среден добив – 2378 kg/ha, и производство 654 t. За периода 2014–2020 г. данни-

те за аспержите са в групата „Други листо-стъблени зеленчуци”, а за други нетрадиционни и слабо разпространени култури липсва агростатистическа информация.

Целта на проучването е да се установи наличието на производство на нетрадиционни и слабо разпространени култури в страната, площи на отглеждане и нагласата на фермерите спрямо тях – търсене и пазар.

Методически подход

1. Посредством анкетни карти е извършено проучване сред земеделски производители от шест района в България. Според регионалната структура територията на страната е разделена на 28 области и 264 общини, обособени в 6 статистически района: Северозападен, Северен централен, Североизточен, Югоизточен, Югозападен и Южен централен.

2. Регистриран е асортимент от нетрадиционни зеленчукови култури, техният производствен подход, разфасовки и цени в основни търговски вериги в Пловдив.

Резултати

Анализ на анкетни карти за изследване на интереса към нетрадиционни зеленчукови култури

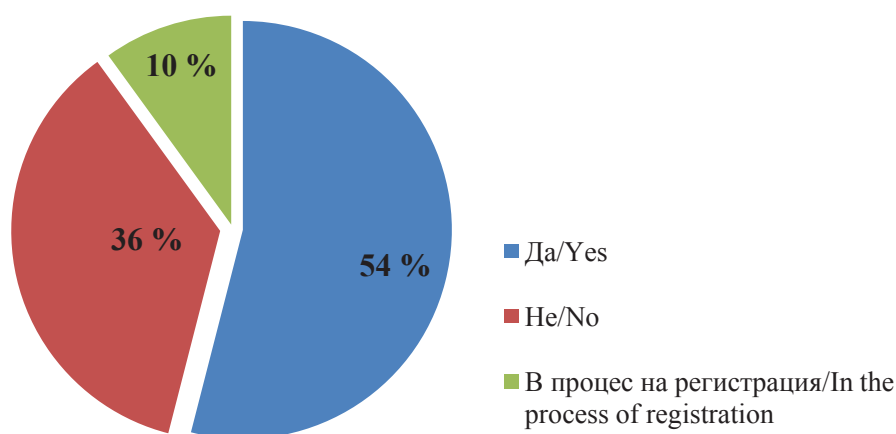
Цел: Целта на настоящото анкетно проучване е да даде информация за нагласите на земеделски производители към отглеждане на нетрадиционни за страната зеленчукови култури. На база на получените резултати да се оцени възможността за култивирането им и търсене на пазара.

Обхват: Проучването обхваща периода от 2018–2021 г. и е проведено по метода на пряката анкета, която е ориентирана изцяло към производителите на зеленчукови култури. За целта бяха подготвени и разпространени 70

бр. анкетни карти, но от тях получихме попълнени 50 бр., от които: 27 са от регистрирани земеделски производители (ЗП); 18 от нерегистрирани ЗП и 5 са в процес на регистрация. Анкетните карти бяха предоставени на хартия и он-лайн на земеделски производители, посещавали службите на НССЗ, на открит ден за нетрадиционните култури, проведен в ИЗК „Марица”, и на фермери, регистрирали своята дейност в интернет пространството. Проучването е анонимно и съдържа отворени и затворени въпроси.

Предмет: Анкетната карта съдържа 18 въпроса, от които два отворени, и са формулирани с цел да се получи ясна и обективна оценка относно производството и потреблението на тези култури. Проучването не може да претендира за представителност, но все пак може да даде ориентировъчна картина за страната.

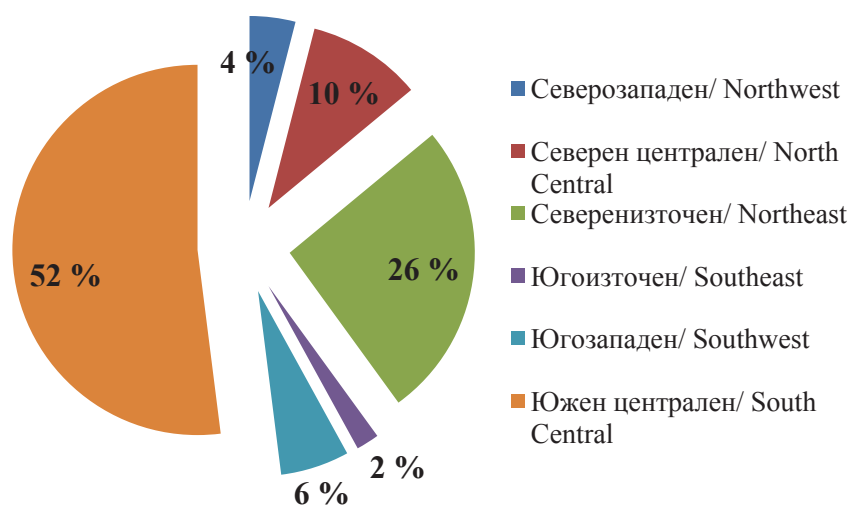
Структура на участниците в анкетата: Броят на анкетираните е 50, като: 54% от тях са регистрирани ЗП; 36% са нерегистрирани ЗП и 10% са в процес на регистрация (фиг. 1).

Фиг. 1. Регистриран ли сте като земеделски производител?

Fig. 1. Are you registered as a farmer?

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 2. Местоположение на земеделското стопанство, според статически район

Fig. 2. Location of the agricultural farm, according to static region

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Преобладаващата част на участниците (над 2/3) са регистрирани ЗП, което е важна предпоставка за по-достоверното и професионално попълване на анкетните карти.

Също така от съществено значение е фактът, че най-голям дял попълнени карти са от Южен централен район, който е най-благоприятен за зеленчукопроизводството в страната (фиг. 2).

По отношение на видовете зеленчукови култури, отглеждани от анкетираните в стопанството: 92% са традиционни зеленчукови култури – домати, пипер, краставици и др., и само 8% са нетрадиционни и слабо разпространени – физалис, ендивия, салатно цвекло, девисил, земна ябълка и аспержи (фиг. 3).

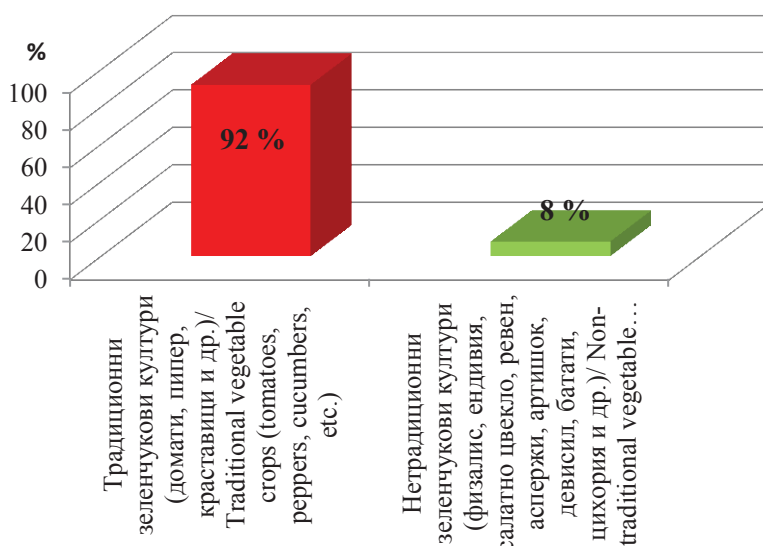
Анкетираните участници отглеждат в стопанствата повече традиционни зеленчукови култури, като най-голям е дялът на домати и пипер – 44–40%; следвани от краставици (20%); патладжан и кореноплодни/моркови (14%); зелеви, листни и лукови култури (10%). Нетрадиционните и слабо разпространени култури се характеризират със значително по-нисък дял на отглеждане, около 2% (аспержи, физалис, земна ябълка, кейл и шафран), с изключение на салатното цвекло (6%), което е по-търсена култура (фиг. 4).

Прави впечатление, че значителна част от анкетираните (8,0%) отглеждат по една култура в стопанството; по две и три култури (3,0%) и малка част от тях над четири до девет култури. Малък дял от стопанствата (3,5%) се отличават със смесено отглеждане на културите – традиционни и нетрадиционни/слабо разпространени. Това е отчетено основно при отглеждането им по биологичен начин, където разнообразието от растителни видове спомага за намаляване на нападението от болести и неприятели (фиг. 5).

Анкетираните участници са посочили, че отглеждат аспержи на 12 дка, салатно цвекло 8–10 дка, земна ябълка 10 дка, физалис на 3 дка, кейл и шафран по 1 дка и сумарно до 1 дка от малки площи манголд, азиатски зеленолистни, ядливи цветя, кейл, рукола, цикория, девисил, фенел, кориандър, лобода и пашърнак (табл. 1).

По-голям дял (74%) от анкетираните зеленчукопроизводители прилагат конвенционален тип на земеделие и само 20% биологичен. В период на преход към биологично производство са 6% от тях (фиг. 6).

Най-голям дял от анкетираните (35%) си набавят информацията относно отглеждането на културите и решават проблемите си от

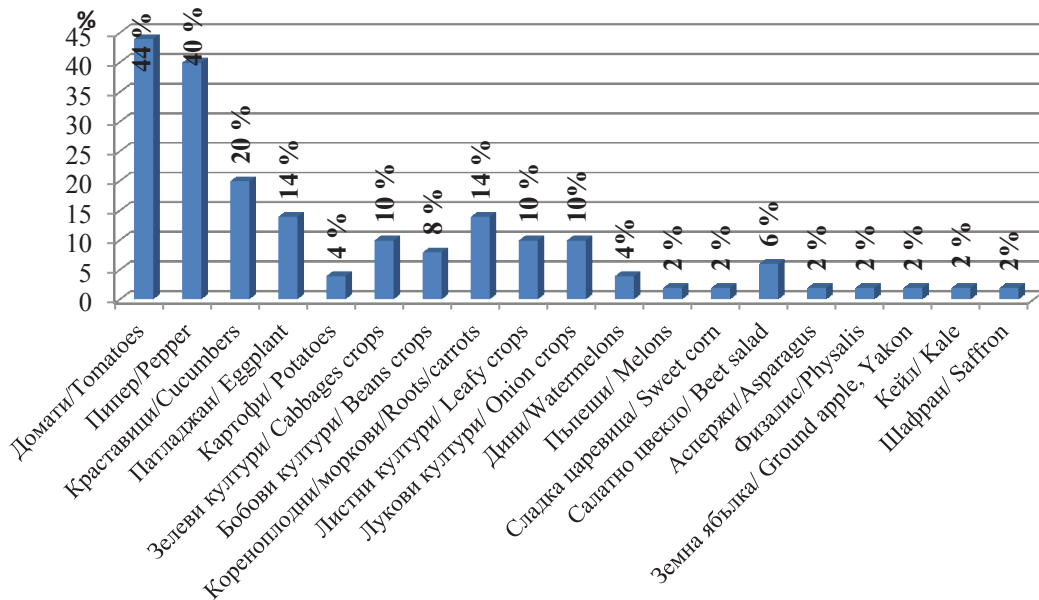

Фиг. 3. Видове зеленчукови култури, отглеждани в стопанството (%)
 Fig. 3. Types of vegetable crops grown on the farm (%)

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

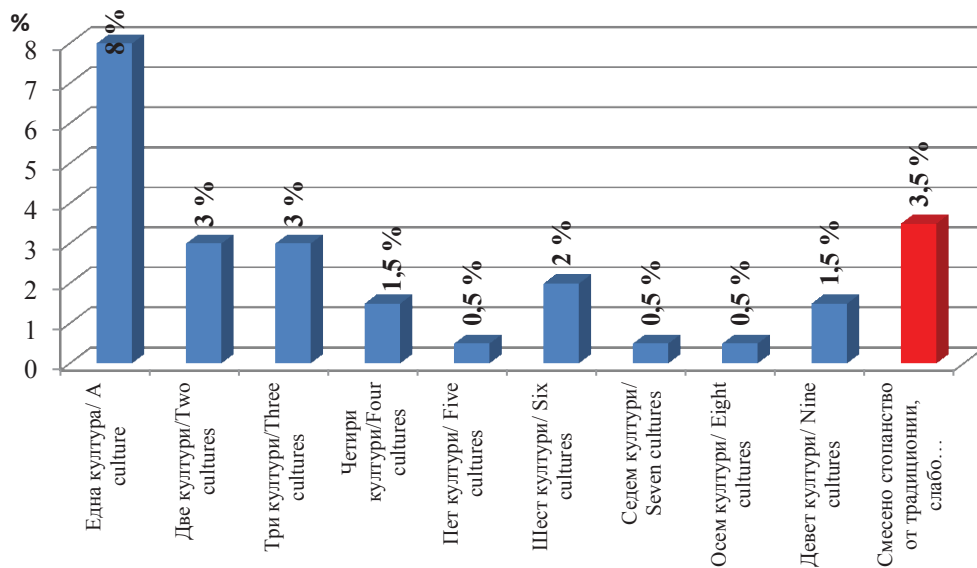
източници в интернет. За съжаление информацията, предоставена в интернет пространството, не винаги е компетентна и достоверна. Друга част от ЗП (26%) разчитат на данни от специализирана литература и много стари

издания. Земеделието се модернизира, което прави трудно приложима информацията от преди 20–30 и повече години и се губи нейната актуалност. Само 17% от ЗП разчитат на научни разработки в страната (фиг. 7).

Фиг. 4. Отглеждани култури от анкетираните участници
Fig. 4. Cultivated crops by the surveyed participants

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

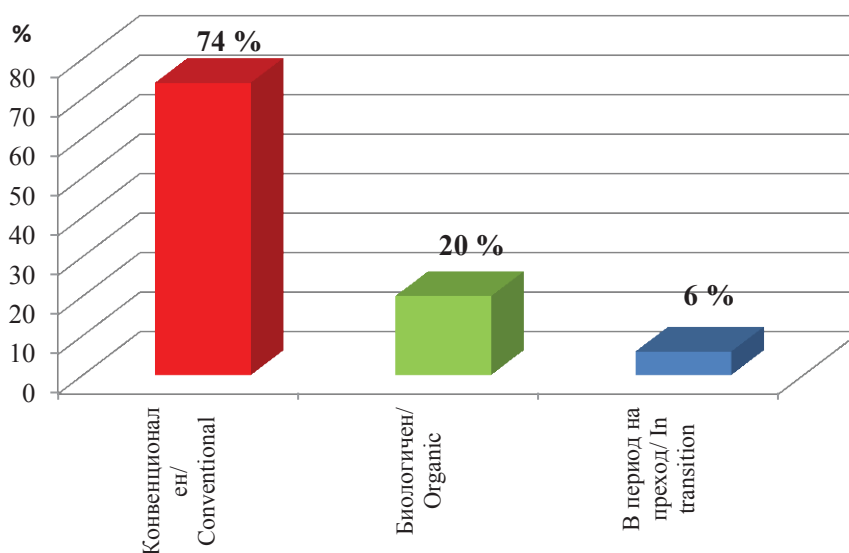

Фиг. 5. Брой култури, отглеждани в стопанството
Fig. 5. Number of crops grown in the farm

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

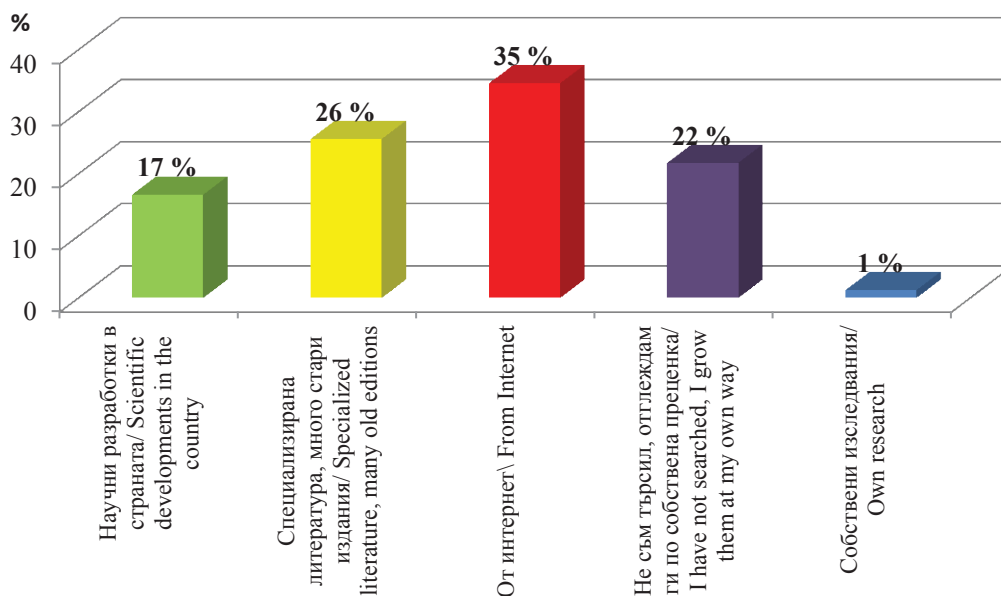
Таблица 1. Площи с отглежданите култури
Table 1. Areas with cultivated crops

№	Зеленчукови култури / Vegetable crops	Площи – минимални и максимални, дка / Areas – minimum and maximum, da
1	Домати / Tomatoes	0,040–12,00
2	Пипер / Pepper	0,040–70,00
3	Краставици / Cucumbers	0,040–10,00
4	Пагладжан / Eggplant	0,040–10,00
5	Картофи / Potatoes	0,500
6	Зелеви култури / Cabbages crops	0,300–20,00
7	Бобови култури / Beans crops	0,300–1,50
8	Кореноплодни/моркови / Roots/carrots	0,100–34,50
9	Листни култури / Leafy crops	0,500–5,00
10	Лукови култури / Onion crops	0,050–18,00
11	Дини / Watermelons	12,00–37,00
12	Пъпеши / Melons	10,00
13	Сладка царевица / Sweet corn	8,00
14	Салатно цвекло / Beet salad	5,00–10,00
15	Аспержи / Asparagus	12,00
16	Физалис / Physalis	3,00
17	Земна ябълка / Ground apple, Yakon	10,00
18	Кейл / Kale	1,00
19	Шафран / Saffron	1,00
20	Манголд, азиатски зеленолистни, ядливи цветя, кейл, рукола, цикория, девисил, фенел, кориандър, лобода, пащърнак / Swiss chard, asian leafy greens, edible flowers, kale, arugula, chicory, lovage, fennel, coriander, quinoa, parsnips	0,400–1,00 (обща площ/ total area)

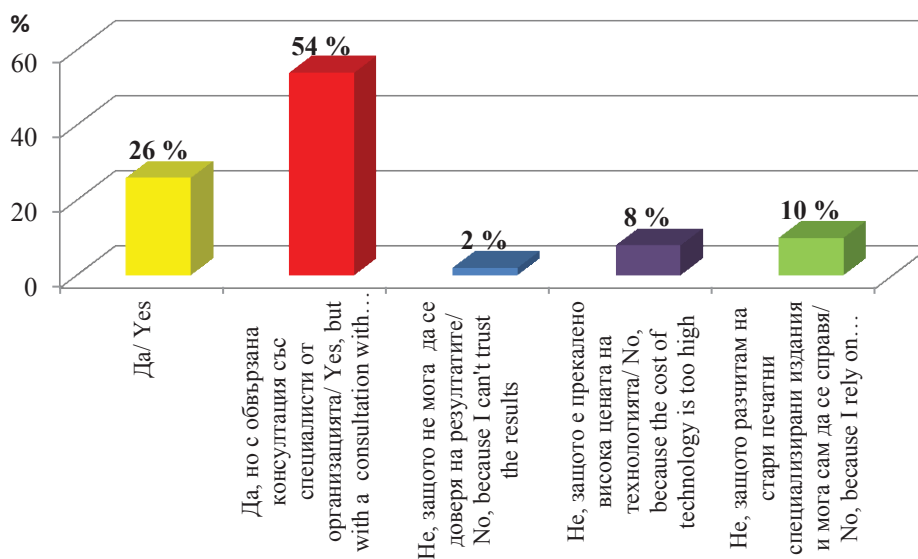
Фиг. 6. Начин на отглеждане на зеленчуковите култури в стопанството
Fig. 6. The way of growing vegetable crops on the farm

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 7. Откъде набавяте информация за технологиите на отглеждане?
Fig. 7. Where do you get information about technologies pf growing?

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 8. Бихте ли използвали технологии за тези култури, разработени от научноизследователски институти срещу заплащане?
Fig. 8. Would you be able to use technologies of growing for these crops developed by research institutes for a fee?

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

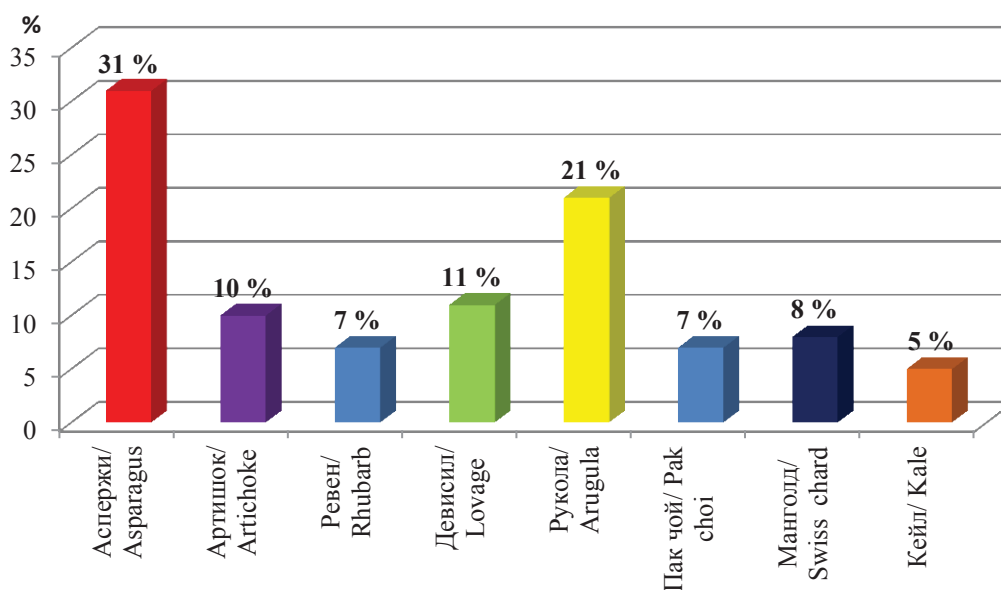
Интересен и важен е фактът, че 54% от анкетираните изявяват желание да закупят технологии за културите, при условие, че са обвързани с консултация от специалист. Това е правилното решение за успешно земеделие, защото технологията дава насока и препоръки за отглеждане, но от съществено

значение е мястото, където ще се отглеждат културите, особеностите на климата в района, почвеният тип и изискванията на културата. Единствено компетентното мнение от специалист ще гарантира правилното отглеждане и реализиране на високи добиви (фиг. 8).

Сред изброените култури в анкетата с най-голям интерес за отглеждане се открояват аспержите (31%), а на второ място е руколата (21%). По-слаб е интересът към девисил и артишок. С най-слабо значение са манголд, пак чой, ревен и кейл (фиг. 9).

По отношение избора на начин на производство 66% биха отглеждали нетрадиционните култури по конвенционален и 34% по биологичен начин. Основната причина е възможността за по-лесно отглеждане на културите с широка употреба на химични продукти за растителна защита и торове. Част от анкетираните считат, че без химични третирания е трудно да се изведе производството, но все пак да е в границите на разумното. Много по-слабо е нападението от болести и неприятели, както и намаляване на плевелите. Причина за избор на конвенционално производство са по-ниските цени на продуктите за растителна защита. Конвенционалният тип на производство е по-интензивен, лесно приложим, с бързо действие и добра ефикасност, при което има сигурен добив и добър пазарен вид на продукцията. Производителите се чувстват уверени в този начин на про-

изводство и в крайния успех. Други избират конвенционален начин на производство поради прекалено многото изисквания за биологично производство. Големият обем документация и проверки затрудняват и усложняват дейността на фермата. Районът, в който се отглеждат културите, понякога не позволява биологично производство, което също е фактор за избор. Те считат, че биологичното производство е несигурно поради ограниченията за приложение на биологични продукти за торене и биопродукти за растителна защита. Недостатъчната информация за биологично производство също е фактор то да не бъде избрано като насока във фермата. Малък процент биопроизводители са на мнение, че е по-важно здравето на хората и опазването на околната среда. Получава се чиста продукция, за която има клиенти, и се отглежда изцяло екологично чиста храна. Биологичното производство щади почвата и природата, здравословно е и е много по-приятно от конвенционалното. По-високата цена на биологичната продукция е причина за насока към биологично производство. Защитниците на биологичното земеделие имат силно отрица-

Фиг. 9. Бихте ли желали да отглеждате следните зеленчукови култури в стопанството?

Fig. 9. Would you like to grow the following vegetable crops on your farm?

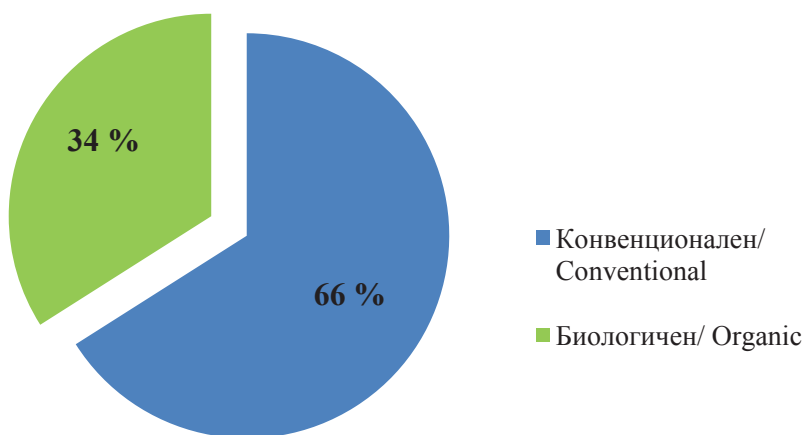
Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

телно отношение към пестицидите и считат, че предлагайки храна, тя не трябва да съдържа вредни за здравето на човека вещества. За щастие обществото в Европа все повече търси биохрани, а това означава наличие на пазари. Много важно е мнението, че себестойността на биопродуктите може да е по-ниска от конвенционалната продукция, което е въпрос на недалечно бъдеще, докато се научи човек как да го постигне (фиг. 10).

От групата анкетирани 44% са на мнение, че има интерес към тези нетрадиционни кул-

тури от страна на производители и потребители, а 24% от тях считат, че интересът е недостатъчен (фиг. 11).

По отношение на консумацията преобладава мнението, че тези култури се консумират само от определен кръг хора, които са пребивавали в чужбина и са запознати с тези зеленчуци от местната кухня. Докато традиционният български потребител не е запознат с начина на приготвяне и консумация, което е основна причина за слабия интерес към тях. От друга страна, няма достатъчно

Фиг. 10. По какъв начин бихте предпочели да ги отглеждате?

Fig. 10. How would you prefer to grow them?

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 11. Има ли интерес към тези култури?

Fig. 11. Is there interest in these crops?

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

информация за тяхната хранителна стойност и здравословен ефект (фиг. 12).

Относно пазара на тези култури – отново преобладаващо е мнението, че търсенето е от ограничен кръг от потребители, които вече са запознати с техния вкус и начин на приготвя-

не. Само 6% са на мнение, че цената им е прекалено висока (фиг. 13).

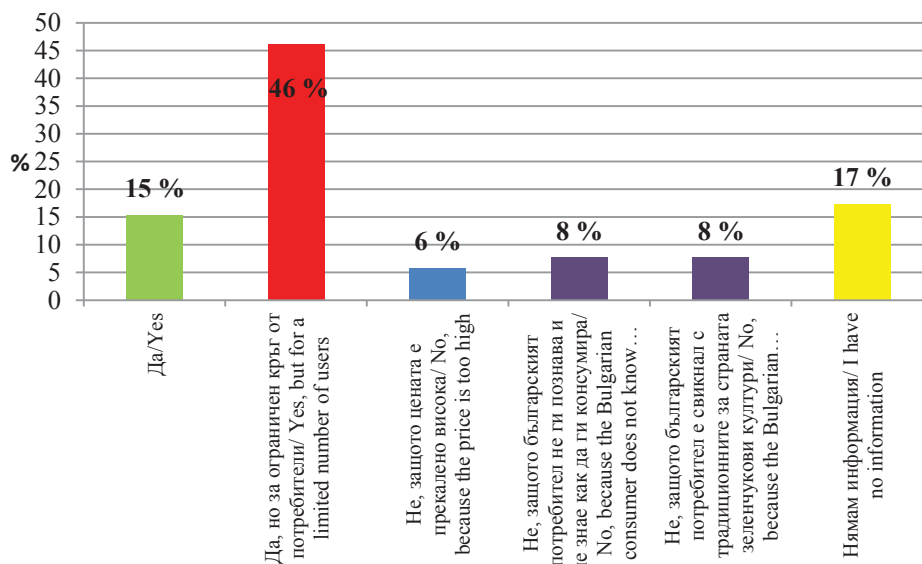
Извършено е маркетингово проучване в периода 2019–2021 г., в следните вериги магазини: Метро, Лекси, Кауфланд, Била и Лидл (табл. 2).

Фиг. 12. Склонен ли е българският потребител да консумира нетрадиционни, слабо разпространени в страната зеленчуци?

Fig. 12. Is the Bulgarian consumer be able to consume non-traditional, poorly distributed vegetables in the country?

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Фиг. 13. Има ли пазар за нетрадиционните и слабо разпространени зеленчукови култури?

Fig. 13. Is there a market for non-traditional and poorly distributed vegetable crops?

Източник: Авторско проучване. / Source: Own study.

Таблица 2. Наличност на някои нетрадиционни зеленчукови култури в търговската мрежа
Table 2. Availability of some non-traditional vegetable crops in the trade network

Зеленчукова култура / Vegetable culture	Разфасовка, кг / Packaging, kg		Цена, лв. / Price, BGN		Произход / Origin		
	2019 г. / year	2020 г. / year	2019 г. / year	2020 г. / year	2019 г. / year	2020 г. / year	
Аспержи/зелени, клас I/ Asparagus/greens, class I	0,500	0,250	0,250	6,98-8,99	3,49-4,99	3,99-4,99-9,99	Испания, Мексико, Италия, България / Spain, Mexico, Italy, Bulgaria
Аспержи/зелени, клас I/ Asparagus/greens, class I		0,450	0,450	10,99	7,99-10,99	9,99	Мексико / Mexico
Аспержи/зелени, клас I/ Asparagus/greens, class I		0,500	0,250	4,99-5,49	5,99	5,49	Перу / Peru
Аспержи/зелени, клас I/ Asparagus/greens, class I		0,500	0,500	5,99	5,99	5,99	Италия / Italy
Аспержи/зелени, клас I/ Asparagus/greens, class I		0,250	0,250	3,29	3,29	3,29	Италия / Italy
Аспержи/зелени, клас I/ Asparagus/greens, class I		0,230	0,230	5,98	5,98	5,98	Еквадор / Ecuador
Аспержи/зелени, клас I/ Asparagus/greens, class I		0,500	0,500	6,99	6,99	6,99	Унгария / Hungary
Аспержи/бели / Asparagus/white	0,500			4,49-11,35		7,92	Перу, Гърция, Унгария / Peru, Greece, Hungary
Рукола / Arugula	0,100-0,125	0,100	0,100	2,79-2,94	2,79-2,94	2,79	България, Италия / Bulgaria, Italy
Пак чой / Pak choi	2-3 бр./0,200-0,600		0,300	2,49-5,09	2,99-3,45	3,16	Италия, Испания / Italy, Spain
Пашърнак / Parsnip	0,300	0,300	0,300	3,49-3,69	3,00-3,50	3,08	България / Bulgaria
Девисил / Lovage	0,030	0,030	0,030	1,49-1,69	1,50	1,55	България, Израел / Bulgaria, Israel
Артишок / Artichoke	1,00			2,99-3,89		3,44	България, Италия / Bulgaria, Israel

Аспежите в търговската мрежа са основно зелени (клас 1), в следните разфасовки: 0,230; 0,250; 0,450 и 0,500 kg. Цените са от 3,49 до 10,99 лв. за разфасовка според времето на предлагане и произход. Най-скъпи са аспержите от Перу и Мексико. Обикновено аспержите са внос от Италия и Испания, по-рядко от Гърция, Еквадор и Унгария. Доставят се в магазините в периода март–юни, а през 2021 година през ноември и декември също.

Руколата се предлага в разфасовки от 0,100 и 0,125 kg, при средна цена 2,85 лв. Страна произход – Италия и България. В търговската мрежа се среща целогодишно.

Пак чой се продава в опаковки от 3 броя растения (0,300 kg). Цената е от 2,49 до 5,09 лв., според сезона. Продукцията е от Испания и Италия. Предлага се основно през зимния период.

Пащърнак се продава в опаковки от 3 броя кореноплода (0,300 kg). Цената е от 1,74 до 3,69 лв., според сезона. Предлага се почти целогодишно. Продукцията е от България.

Девисил се продава на свежи стръкове от 0,030 kg. Цената е от 1,49 до 1,69 лв. Предлага се основно през пролетта и лятото. Продукцията основно е от България.

Артишок се предлага на пазара като брой/кошничка. Една цветна кошничка е с цена 2,99–3,89 лв. Продукцията е основно от Италия, но също и от България.

Заклучение

Установи се, че нетрадиционните и слабо разпространени култури (манголд, девисил, цикория, рукола, кейл, фенел, кориандър, лобода) се отглеждат на малки площи, предимно като смесени култури от 0,400 дка до 1

дка, с изключение на аспержи, салатно цвекло и земна ябълка (12–10 дка).

Отглеждането на тези култури, съвместно с традиционните, се осъществява предимно в биологичното производство и по-рядко в конвенционалното.

Търсенето на тези продукти е от ограничена група хора, които са пребивавали в чужбина и ги познават от чуждестранната местна кухня.

Пазарът е ограничен за определен кръг от хора, но не и за масовия потребител.

Производителите имат интерес за закупуване на технология за отглеждане на съответната култура, но при условие, че е обвързана с консултации със специалист.

Във веригите от магазините, където е извършено проучването, нетрадиционните култури (пак чой, артишок, аспержи, рукола) са предимно внос от други европейски страни. Малка част от тях са от български производители (пащърнак, девисил, аспержи, рукола).

Литература

Daskalov, Hr. Kolev, N., Murtazov, T., Genkov, G. (1965). Vegetable production. Zemizdat, Sofia. (Bg)

МЗХГ. „Агростатистика”. (2014). Производство на зеленчуци – реколта 2014, бюлетин №288/2015 г.

МЗХГ. „Агростатистика”. (2015). Производство на зеленчуци – реколта 2015, бюлетин № 308/2016 г.

МЗХГ. „Агростатистика”. (2016). Производство на зеленчуци – реколта 2016, бюлетин № 325/2017 г.

МЗХГ. „Агростатистика”. (2017). Производство на зеленчуци – реколта 2017, бюлетин № 340/2018 г.

МЗХГ. „Агростатистика”. (2018). Производство на зеленчуци – реколта 2018, бюлетин № 357/2019 г.

МЗХГ. „Агростатистика”. (2019). Производство на зеленчуци – реколта 2019, бюлетин № 371/2020 г.

МЗХГ. „Агростатистика”. (2020). Производство на зеленчуци – реколта 2020, бюлетин № 386/2021 г.